

5. Державна національна програма "Освіта". "Україна ХХІ століття". – К. : Райдуга, 1994. – С. 8-10.
6. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологический словарь – справочник / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Мн. : Харвест ; М. : АСТ, 2001. – 576 с.
7. Китайгородская Г. А. Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам / Г. А. Китайгородская. – М. : Изд-во МГУ, 1986. – 176 с.
8. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
9. Панина Т. С., Вавилова Л. Н. Современные способы активизации обучения : учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений / под ред. Т. С. Паниной. – М. : Издательский центр "Академия", 2006. – 176 с.
10. Тестов В. А. Некоторые методологические проблемы определения качества образования / В. А. Тестов // Педагогика. – 2008. – № 4. – С. 22-28.
11. Davis J. A. The Enduring Effects of Education / J. A. Davis. – Chicago, 1975.
12. Gilmore J. F. The Productive Personality / J. F. Gilmore. – San-Francisco, 1974.
13. Hechinger F. M., Hechinger G. Growing Up in America / F. M. Hechinger, G. Hechinger. – N.Y., 1975.
14. Gilmore J. F. The Productive Personality / J. F. Gilmore. – San-Francisco, 1974.

Бреславец Н. А. Нейролингвистическое программирование в контексте интерактивного обучения.

Иновационные методы обучения основаны на современном уровне знаний нейрофизиологии, психологии, в частности психологии восприятия, психологии памяти, опыте и знаниях других пограничных и смежных наук, таких как языкознание, психолингвистика, нейролингвистика, психогигиена. Методические приемы нейролингвистического программирования (НЛП) способствуют расширению возможностей стимулирования коммуникативного развития студентов, успешного коммуникативного поведения в межличностных отношениях и профессиональной деятельности.

Ключевые слова: технология нейролингвистического программирования, нейролингвистика, интерактивное обучение, педагогическая коммуникация, ресурсное состояние, эмоции.

Breslavets N. O. Neurolinguistic programming in the context of interactive training.

Innovative teaching methods are based on the modern level of knowledge of neurophysiology, psychology, in particular the psychology of perception, memory psychology, experience and knowledge of other border and related sciences such as linguistics, psycholinguistics, neurolinguistics, psychohygiene. Methodical methods of neurolinguistic programming (NLP) contribute to the expansion of opportunities to stimulate the communicative development of students, successful communicative behavior in interpersonal relationships and professional activities.

Keywords: technology of neurolinguistic programming, neurolinguistics, interactive teaching, pedagogical communication, resource status, emotions.

УДК 373.5.016:811.112.2'37

Ваніна Г. В., Сидоренко А. С.

**ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІЙНОГО СЛОВНИКА УЧНІВ
З ОПОРОЮ НА ВНУТРІШНЮ ФОРМУ СЛОВА**

Статтю присвячено формуванню потенційного словника школярів на уроках німецької мови з опорою на внутрішню форму слова. За основу дослідження взято класифікацію спорідненості внутрішніх форм слова за В. М. Манакіним та К. О. Токаревим та лексичний матеріал підручника "Aspekte. Mittelstufe Deutsch". В статті показано важливість формування потенційного словника у сучасних школярів, а також необхідність сформуванню в учнів навички семантизації лексики. Надбанням статті є алгоритм роботи з потенційним словником учня на матеріалі підручника "Aspekte. Mittelstufe Deutsch".

Ключові слова: внутрішня форма слова, потенційний словник, семантизація, спорідненість, вмотивованість.

При навчанні іноземній мові у школі найбільша увага наразі приділяється формуванню активного словника учнів. Необхідно зауважити, що крім активного словникового запасу важливо розвивати потенційний словник учнів. Це допомагає учням не тільки впізнавати слова не користуючись словником, але й розвиває мовну здогадку. Впізнавання слів можливе за допомогою знайомих префіксів, суфіксів, складних слів, що мають дві-три основи, а також слів-інтернаціоналізмів і субстантивованих слів. Тому важливо приділяти увагу формуванню такого словника під час навчання іноземним мовам.

Метою статті є дослідження шляхів формування потенційного словника учнів на основі спорідненості внутрішніх форм слова при вивченні німецької мови за підручником "Aspekte. Mittelstufe Deutsch". У німецькій мові багато слів, що складаються з двох або навіть трьох основ, тому вважаємо доцільним дослідження цього способу саме на прикладі німецької мови.

Питанням формування потенційного словника учнів займалися такі дослідники та педагоги-практики як Т. М. Ковбасюк, Б. Я. Гнусіна, С. Т. Семенова, С. Є. Победінська, Т. П. Никоненко, Т. В. Гулій, О. Ф. Кирпун та інші. Вони наголошують на тому, що задача вчителя полягає не в тому, аби учні вчили ці слова напам'ять, а навчити їх прийомам семантизації лексичних одиниць, виведення значення слова через знайомі афікси [2; 3; 4, с. 56].

Робота з потенційним словником дуже важлива для формування словникового запасу особи, яка вивчає іноземну мову. Його формування дозволяє учням розширити коло доступної інформації іноземною мовою, що сприяє можливості читати та розуміти художню, публіцистичну літературу, користуватися інтернет-ресурсами, слухати радіо та дивитися телебачення, не гаючи часу на консультування зі словником. Подолання труднощів розуміння іншомовної інформації за допомогою постійного звернення до словника може перетворитися лише на декодування тексту. Враховуючи постійне зростання інтересу до інформативних джерел іноземними мовами, актуальним залишається потреба формування у вивчаючих іноземні мови навичок самостійно аналізувати незнайомі лексичні одиниці, "які знаходяться в особливих контекстуальних умовах, значення яких так чи інакше вмотивовано" [2].

З лінгвістичної точки зору вмотивованість є внутрішньомовною та міжмовною [3]. Пропонуємо розглянути першу зазначену як один із способів семантизації лексичних одиниць потенційного словника учнів при вивченні німецької мови.

Складність самого явища та багата історія проблеми не дозволяють поки що сформулювати тлумачення внутрішньої форми слова. Це лінгвістичне явище досліджували В. фон Гумбольдт, О. Потебня, Г. Шпет, А. Марті, О. Снітко, В. М. Манакін, К. О. Токарев та інші. Дослідники розходяться у своїх поглядах на тлумачення та вмотивованість цього явища, але, проаналізувавши терміни та історію вивчення внутрішньої форми слова, робимо висновок, що це ознака реалії, що позначає це слово, покладена в його основу; його мотиваційні ознаки [1, с. 35]. Вивчення цього явища дає змогу не лише краще зрозуміти своєрідність та культурні особливості мови, але й проаналізувати як впливає походження слова на його лексичне значення.

Існує багато підходів до класифікації спорідненості внутрішньої форми слів, серед них класифікація за синонімами, за членами однієї лексичної парадигми, назвою предмета та його частини тощо. У запропонованому дослідженні за основу взято класифікацію дослідників В. М. Манакіна та К. О. Токарева, які виділяють:

1) повний збіг слів за внутрішньою формою *der Schornsteinfeger* (*der Schornstein* – димова труба, *fegen* – чистити, *der Feger* – той, хто чистить) – *трубочист*

(труба, чистити), *der Blutkreislauf* (das Blut – кров, der Kreislauf – обіг, циркуляція) – *кровообіг* (кров, обіг);

2) частковий збіг за внутрішньою формою *der Seefahrer* (die See – море, der Fahrer – водій) – *мореплавець* (море, плавати);

3) незбіг за внутрішньою формою *die Suppenküche* (die Suppe – суп, die Küche – кухня) – їдальня для безхатьок [1, с. 61].

Цією класифікацією може скористатися вчитель німецької мови при підготовці форм роботи із лексичними одиницями підручника, що входять до потенційного словника. Такий підхід має дві переваги. По-перше, у декілька разів підвищується словниковий запас учня, при цьому він не докладає великих зусиль для вивчення цих слів – вони вже є знайомими для нього. По-друге, підхід є раціональним. Значення кожного незнайомого слова учень розкриватиме за алгоритмом: підставляє слово до кожної групи, зіставляє його з контекстом та розкриває значення. Це допомагає уникнути неправильного розуміння, якщо слово належить до другої чи до третьої групи.

Для визначення принципів роботи з формування потенційного словника учнів з опорою на внутрішню форму слова необхідно спершу проаналізувати підручник, за яким здійснюється навчання. Це дозволить виявити кількість слів, споріднених за внутрішньої формою, та дібрати комплекс вправ, за якими учні відпрацьовують ці слова.

Так, у першому розділі “Leute heute” підручника з німецької мови “Aspekte. Mittelstufe Deutsch” пропонується 12 слів, споріднених за внутрішньою формою. Наприклад, слово *der Tanzunterricht* (урок танців) належить до першої групи: *tanzen* – танцювати, *der Unterricht* – урок; *das Alltagsleben* – повсякденне життя, *der Alltag* – повсякдення, *das Leben* – життя. Повний збіг за внутрішньою формою. Є слова також із другої групи, наприклад, *der Lebensunterhalt* – прожиток, складається зі слів *leben* – жити та *der Unterhalt* – підтримка, утримання. Частковий збіг за внутрішньою формою. У другому розділі “Wohnwelten” зустрічається 23 слова, споріднених за внутрішньою формою. В розділі представлено слова з трьох груп. Наприклад, до першої групи належить слово *das Baumhaus* – будинок на дереві, складається зі слів *der Baum* – дерево та *das Haus* – будинок; *das Hotelzimmer* – кімната в готелі, *das Hotel* – готель, *das Zimmer* – кімната. Тут спостерігаємо повний збіг за внутрішньою формою. До другої групи належить слово *der Betriebsschluss* – кінець робочого дня, складається зі слів *der Betrieb* – підприємство, завод та *der Schluss* – кінець; *die Notunterkunft* – тимчасове житло, *die Not* – потреба, *die Unterkunft* – житло. Одна частина збігається з українським аналогом, інша – ні. До третьої групи належить слово *die Suppenküche*, внутрішня форма якого повністю не збігається з українським аналогом. *Die Suppe* – суп, *die Küche* – кухня, а перекладається слово як “їдальня для безхатьок”. На таких словах треба звертати увагу учнів, аби вони могли уникнути проблем при прочитанні тексту і змінити сенс змісту. У третьому розділі “Wie geht’s denn so?” представлено 27 слів, споріднених за внутрішньою формою. У четвертому розділі “Freizeit und Unterhaltung” представлено 21 слова, споріднене за внутрішньою формою. В цьому розділі представлені лише слова, що належать до першої та до другої групи. До першої групи належить слово *das Kinderspiel* – дитяча гра, *das* – Kind – дитина, *das Spiel* – гра; *der Samstagabend* – вечір суботи, *der Samstag* – субота, *der Abend* – вечір. Повний збіг за внутрішньою формою. До другої групи належить слово *das Brettspiel* – настільна гра, *das Brett* – дошка, *das Spiel* – гра. Частковий збіг за внутрішньою формою. У п’ятому розділі “Alles wird gelernt sein” зустрічається 27 слів, споріднених за внутрішньою формою. В даному розділі зустрічаються слова першої та другої групи. Наприклад, *der Arbeitsplatz* – робоче місце, *die Arbeit* – робота, *der Platz* – місце. Повний збіг за внутрішньою формою. До другої групи відноситься слово *das Armenhaus* – притулок для бідних, *arm* – бідний, *das Haus* – будинок. Частковий збіг за внутрішньою формою. У шостому розділі “Berufsbilder” представлено 43 слова, що є спорідненими за внутрішньою формою. В даному розділі зустрічаються слова, що належать до першої та

до третьої групи. Наприклад, до першої групи належить слово *der Taxifahrer* – водій таксі, *das Taxi* – таксі, *der Fahrer* – водій; *die Küchenhilfe* – помічниця на кухні, *die Küche* – кухня, *die Hilfe* – допомога. Повний збіг за внутрішньою формою слова. До третьої групи належить слово *der Forschungsaufenthalt* – наукове стажування. *Die Forschung* – дослідження, *der Aufenthalt* – зупинка, перебування. Повний не збіг за внутрішньою формою. У цьому розділі “Für immer und ewig” представлено 31 слово, споріднене за внутрішньою формою. В цьому розділі представлено слова, що відносяться до першої та до другої групи. Наприклад, до першої групи належить слово *das Familienmitglied* – член родини, *die Familie* – родина, *das Mitglied* – член; *der Alterunterschied* – різниця у віці, *der Alter* – вік, *der Unterschied* – різниця. Повний збіг за внутрішньою формою. До другої групи належить слово *die Lebensform* – спосіб життя, *das Leben* – життя, *die Form* – форма. Частковий збіг. У восьмому розділі “Kaufen, kaufen, kaufen” представлено 43 слова, що є спорідненими за внутрішньою формою. В цьому розділі зустрічаються слова з першої та третьої групи. Наприклад, до першої групи належить слово *die Lautstärke* – сила звуку, *die Laut* – звук, *die Stärke* – сила. Повний збіг за внутрішньою формою. До третьої групи належить слово *der Gastgeber* – хазяїн будинку, складається зі слів *der Gast* – гість, *geben* – давати. Незбіг за внутрішньою формою. У дев'ятому розділі “Endlich Urlaub” представлено 39 слів, що є спорідненими за внутрішньою формою слова. В цьому розділі зустрічаються слова з першої та другої групи. Наприклад, до першої групи належить слово *das Blumengießen* – полив квітів, *die Blumen* – це квіти, *gießen* – поливати. Повний збіг за внутрішньою формою. До другої форми належить слово *das Schmuddelwetter*, перекладається як “погана погода”, *schmuddel* – брудний, *das Wetter* – погода. Частковий збіг за внутрішньою формою. В останньому дев'ятому розділі представлено найбільшу кількість слів, споріднених за внутрішньою формою – 51 слово. В цьому розділі зустрічаються слова, що належать до першої та до другої групи. До першої групи, наприклад, належить слово *der Müllcontainer* – контейнер для сміття, *der Müll* – сміття, *der Container* – контейнер; *der Privatunterricht* – приватний урок, *privat* – приватний, *der Unterricht* – урок. Повний збіг за внутрішньою формою. До другої групи належить слово *die Grünfläche* – зелені насадження. *Grün* – зелений, *die Fläche* – площа, поверхня. Частковий збіг за внутрішньою формою.

Проаналізувавши підручник, вважаємо, що процес формування потенційного словника учнів за внутрішньою формою слова не є чітким та послідовним, тому слід запропонувати алгоритм роботи з потенційним словником на матеріалі підручника “Aspekte. Mittelstufe Deutsch”, який може бути застосований при укладанні форм та прийомів роботи над лексикою, при доборі різних типів вправ:

1. Введення лексичних одиниць за допомогою вправ, направлених на розвиток рецептивних навичок: аудіювання або читання.
2. Виділення в тексті слів, значення яких є незнайомими, але містять в своєму складі знайомі слова.
3. Розбір декількох слів вчителем. Поділення слова на дві-три частини, завдяки яким учні мають розкрити значення цього слова.
4. Використання слів у вправах (доповнення речень, складення двох частин слова).
5. Використання слів у мовленні, що дозволить учням свідомо використовувати ці слова.

Проте, такий алгоритм підходить не для кожного уроку, адже формування потенційного словника не потребує такої уваги як формування активного словника і не повинно займати багато часу на уроці. А мовленнєві вправи підходять лише тоді, коли слова є дійсно вживаними і їх треба запам'ятовувати. Такого виду вправи варто використовувати один раз протягом теми, аби підтримувати в учнів навички самостійної семантизації лексики на основі спорідненості внутрішніх форм слова та активізувати мовну здогадку.

Увага до формування потенційного словника учня на основі спорідненості внутрішніх форм слова направлена на полегшення роботи учнів з незнайомою лексикою та збільшення його словникового запасу, що розширює коло можливостей для використання іноземної мови та її подальшого вдосконалення. Сучасні підручники не направлені на поетапне формування потенційного словника, тому задача сучасного вчителя – приділити цьому увагу для більш ефективного навчання іноземній мові. Перспективою подальших досліджень вбачаємо розробку комплексу вправ для роботи над формуванням потенційного словника учнів під час вивчення німецької мови за підручником “Aspekte. Mittelstufe Deutsch”, а також використання запропонованого алгоритму роботи у доборі форм роботи над виділеним мовним матеріалом.

Використана література:

1. Внутрішня форма слова в англійській та українській мовах: монографія / В. М. Манакін, К. О. Токарєв. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2013. – 150 с.
2. Гулій Т. В. Розвиток потенційного словникового запасу учнів при вивченні англійської мови [Електронний ресурс] / Т. В. Гулій. – Форум педагогічних ідей “УРОК”. Сайт Міністерства освіти та науки. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/47254/
3. Д'яков А. С. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти [Електронний ресурс] / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько // Літературне місто. – Онлайн-бібліотека української літератури [Освітній онлайн-ресурс]. – Режим доступу: <http://litmisto.org.ua/?cat=89>
4. Кирпун О. Ф. Шляхи збагачення лексичного запасу школярів у процесі вивчення німецької мови / О. Ф. Кирпун. – Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2005. – Вип. 20. – С. 79-81.
5. Никоненко Т. П. Шляхи формування потенційного словника учнів / Т. П. Никоненко. – Педагогічні обрії. – 2009. – № 5. – С. 55-62.
6. Побединская С. Е. Некоторые приемы формирования потенциального словаря учащихся при обучении английскому языку / С. Е. Побединская. – ИЯШ. – 1984. – № 5. – С. 94-98.
7. Aspekte. Mittelstufe Deutsch. Lehrbuch 1 / Ute Koithan [та ін.]. – Würzburg: Stürtz GmbH. – 185 S.

Ванина А. В., Сидоренко А. С. Формирование потенциального словаря у учеников с опорой на внутреннюю форму слова.

Стаття посвячена формуванню потенціального словаря школьників на уроках німецького язика с опорой на внутреннюю форму слова. В основу исследования положена классификация родства внутренних форм слова В. Н. Манакина и К. А. Токарева, а также лексический материал учебника “Aspekte. Mittelstufe Deutsch”. В статье освещается важность формирования потенциального словаря у современных школьников, а также необходимость сформировать у учеников навыков семантизации лексики. Приобретением статьи является алгоритм работы с потенциальным словарём ученика на материале учебника “Aspekte. Mittelstufe Deutsch”.

Ключевые слова: внутренняя форма слова, потенциальный словарь, семантизация, родство, мотивированность.

Vanina H. V., Sydorenko A. S. Formation of the students' potential vocabulary with support of the inner word form.

The article is dedicated to the formation of the students' potential vocabulary during the German lessons with support of the inner word form. The basis of the research consists of the kinship classification of the inner word form V. M. Manakina and K. O. Tokareva and lexical material of the text book “Aspekte. Mittelstufe Deutsch”. The importance of formation of potential vocabulary and also the necessity of formation the skill to semanticize lexis are illustrated. The achievement of the article is the algorithm of working with a students' potential vocabulary based on the material of the textbook “Aspekte. Mittelstufe Deutsch”.

Keywords: inner word form, potential vocabulary, semantization, kinship, motivation.